

Wyrok z dnia 3 września 2009 r.

III UK 29/09

Warunek niepozostawania przez rolnika w stosunku pracy (służbowym) z art. 5a (obecnie art. 5a ust. 1 pkt 3) ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (jednolity tekst: Dz.U. z 2008 r. Nr 50, poz. 291 ze zm.) nie oznacza, że ubezpieczenia społecznego rolników nie wyłączała inna jego działalność, z którą ustawa z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2009 r. Nr 205, poz. 1585 ze zm.) wiązała obowiązek podlegania obowiązkowym ubezpieczeniom społecznym (np. zlecenie - art. 6 ust. 1 pkt 4 tej ustawy).

Przewodniczący SSN Kazimierz Jaśkowski, Sędziowie SN: Zbigniew Korzeniowski (sprawozdawca), Andrzej Wróbel.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 3 września 2009 r. sprawy z odwołania Krystyny B. od decyzji Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego-Oddziału Regionalnego w R. o podleganie ubezpieczeniu społecznemu rolników, na skutek skargi kasacyjnej odwołującej się od wyroku Sądu Apelacyjnego w Rzeszowie z dnia 15 stycznia 2009 r. [...]

o d d a l i ł skargę kasacyjną.

U z a s a d n i e n i e

Decyzją z 14 sierpnia 2008 r. Prezes Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego-Oddziału Regionalnego w R. stwierdził ustanie ubezpieczenia społecznego rolników Krystyny B. od 1 października 2007 r., wobec wykonywania przez nią zlecenia w okresie od 7 sierpnia do 8 października 2007 r. i podlegania w tym czasie z tego tytułu powszechnemu ubezpieczeniu społecznemu.

Sąd Okręgowy w Rzeszowie wyrokiem z 4 listopada 2008 r. oddalił odwołanie Krystyny B. Ustalił że podlegała ubezpieczeniu społecznemu rolników i prowadziła działalność gospodarczą (zakład fryzjerski). Na okres od 7 sierpnia do 8 października

2007 r. zawarła z Izbą Rzemieślniczą umowę zlecenia, w ramach której prowadziła szkolenie fryzjerskie w swym zakładzie. W umowie wnioskodawczynie oświadczyła, że „zleceniobiorca objęty jest ubezpieczeniami społecznymi z tytułu prowadzenia własnej działalności gospodarczej”. Na podstawie umowy zlecenia wnioskodawczynie wystawiła rachunek i od wynagrodzenia został odprowadzony podatek oraz składka na ubezpieczenie zdrowotne. Sąd Okręgowy przyjął, że możliwość pozostawania w ubezpieczeniu społecznym rolników dotyczy tylko rolników prowadzących działalność gospodarczą - art. 5a ustawy z 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (ustawa o usr). Zlecenie nie było wykonywane w ramach działalności gospodarczej, stąd podlegało ubezpieczeniu powszechnemu na podstawie art. 6 ust. 1 ustawy z 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (ustawa o sus) i wyłączało ubezpieczenie społeczne rolników. Z dniem 19 czerwca 2008 r. wnioskodawczynie zaprzestała prowadzenia działalności gospodarczej i od 20 czerwca 2008 r. została objęta ubezpieczeniem społecznym rolników.

Sąd Apelacyjny w Rzeszowie wyrokiem z 15 stycznia 2009 r. oddalił apelację wnioskodawczynie. Przyjął, że istota sporu sprowadzała się do oceny, czy umowa zlecenia spowodowała objęcie jej powszechnym ubezpieczeniem społecznym na podstawie art. 6 ust. 1 pkt 4 ustawy o sus i w konsekwencji wyłączenie jej z ubezpieczenia społecznego rolników. Z mocy ustawy o usr (art. 7 ust. 1 i art. 16 ust. 3) rolnik podlegający innemu ubezpieczeniu społecznemu traci ubezpieczenie społeczne rolników. Zasada ta dotyczy również rolników prowadzących działalność gospodarczą, którzy pozostają z wyboru w ubezpieczeniu społecznym rolników (art. 5a ustawy o usr), a jednocześnie świadczących pracę na podstawie umowy zlecenia. W sytuacji wyboru ubezpieczenia społecznego rolników przez prowadzącego działalność gospodarczą, nie staje się ona tytułem obowiązkowego podlegania ubezpieczeniom społecznym w systemie powszechnym. Możliwość pozostawania w ubezpieczeniu społecznym rolników dotyczy wyłącznie rolnika podejmującego pozarolniczą działalność gospodarczą, która jest innym tytułem ubezpieczenia niż umowa zlecenia, co wprost wynika z art. 6 ust. 1 ustawy o sus. Przepis art. 5a ustawy o usr stanowi o możliwości wyboru systemu ubezpieczenia przez rolnika prowadzącego działalność gospodarczą. Rolnik zatrudniony na podstawie umowy zlecenia nie ma możliwości wyboru systemu ubezpieczenia tak jak prowadzący działalność gospodarczą i podlega ubezpieczeniom społecznym na podstawie ustawy o sus. Zgodnie z art. 5 ust. 1 tej ustawy ubezpieczenie społeczne rolników regulują odrębne przepisy, jednakże

pod warunkiem, że nie podlegają oni obowiązkowi ubezpieczeń społecznych na podstawie ustawy o sus, co jest równoznaczne ze stwierdzeniem pierwszeństwa przymusu ubezpieczeń emerytalnego i rentowych w oparciu o przepisy ustawy o sus oraz znajduje potwierdzenie w art. 7 ust. 1 i art. 16 ust. 3 ustawy o usr (wyrok Sądu Najwyższego z 16 października 2007 r., I UK 123/07). Sąd Apelacyjny stwierdził, że zawarta umowa zlecenia była wykonywana w ramach prowadzonej przez wnioskodawczynię działalności gospodarczej (zakładu fryzjerskiego). Wynika to z samej treści umowy, jak również z nierozliczenia uzyskanego wynagrodzenia jako przychodu z działalności gospodarczej oraz z pisemnego oświadczenia wnioskodawczynie, że była zatrudniona na podstawie umowy zlecenia. Umowa zlecenia spowodowała zmianę jej ubezpieczenia. Zgodnie z ustawą z 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych, wyróżniającej źródła przychodów z działalności wykonywanej osobiście oraz z pozarolniczej działalności gospodarczej (art. 10 ust. 1 pkt 2 i 3) za przychody uzyskiwane w ramach działalności wykonywanej osobiście uważa się między innymi przychody z wykonywania usług na podstawie umowy zlecenia, uzyskiwane od określonych podmiotów, z wyjątkiem przychodów uzyskanych na podstawie umów zawieranych przez podatnika w ramach prowadzonej działalności gospodarczej. Przyjęty sposób rozliczenia umowy zlecenia potwierdza, że wolą stron było, aby jej zleceniobiorcą nie był podmiot gospodarczy. Wnioskodawczynie w okresie wykonywania zlecenia podlegała ubezpieczeniom społecznym na podstawie art. 6 ust. 1 pkt 4 ustawy o sus. Z tych przyczyn jej ubezpieczenie społeczne rolników ustało z końcem kwartału (art. 3a), czyli z dniem 1 października 2007 r. i dlatego decyzja pozwanego była prawidłowa. Oceny tej nie zmieniało wskazywane przez wnioskodawczynię stanowisko przyjęte przez Sąd Najwyższy w wyroku z 17 lipca 2008 r., (II UK 348/07), dotyczące wykładni art. 5a ust. 1 pkt 3 ustawy o usr, gdyż nie odnosi ona się do przepisów, które stanowiły podstawę rozstrzygnięcia w tej sprawie.

Skarga kasacyjna zarzuciła naruszenie prawa materialnego: 1) art. 5a ust. 1 pkt 3 ustawy o usr, przez błędną wykładnię, polegającą na przyjęciu, że zawarcie umowy zlecenia przez wnioskodawczynię oznaczało, że jest ona pracownikiem, mimo iż nie było podstaw do zakwalifikowania umowy zlecenia jako umowy o pracę; 2) art. 6 ust. 1 pkt 4 ustawy o sus, przez błędne jego zastosowanie, polegające na przyjęciu, że wnioskodawczynie, jako świadcząca usługi na podstawie umowy zlecenia podlegała obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym, mimo że spełniając warunki z art. 5a ust. 1 pkt 1-5 ustawy o usr objęta była tym ubezpiecze-

niem; 3) art. 7 ust. 1 w związku z art. 16 ust. 3 ustawy o usr, przez błędną wykładnię i przez przyjęcie, że wykonanie czynności na podstawie umowy zlecenia stanowiło podstawę do wyłączenia wnioskodawczynie z ubezpieczenia społecznego rolników na podstawie art. 5a ust. 1 pkt 3 ustawy o usr; 4) art. 43¹ i art. 43⁴ k.c., poprzez ich niezastosowanie mimo istnienia podstaw do przyjęcia, że wnioskodawczynie świadczyła usługi jako przedsiębiorca, w ramach prowadzonej działalności gospodarczej, a zawierając umowę zlecenia jako podmiot prowadzący działalność gospodarczą posłużyła się tylko imieniem i nazwiskiem co nie spowodowało zmiany jej statusu ubezpieczenia. Skarżąca wniosła o uchylenie wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu lub o jego zmianę poprzez ustalenie, że podlegała ubezpieczeniu społecznemu rolników od 1 października 2007 r. do 19 czerwca 2008 r.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zarzuty skargi nie uzasadniają jej wniosków. Zasadniczo wynika to z pominięcia rzeczywistej podstawy prawnej zaskarżonego wyroku. Otóż skarżąca uważa, iż „Sąd Apelacyjny podzielił pogląd, że wykonywanie czynności na podstawie umowy zlecenia zakwalifikować należy jako wykonywanie pracy na podstawie stosunku pracy lub pozostawania w stosunku służbowym, co oznaczało niespełnienie przez wnioskodawczynię warunku z art. 5a ust. 1 pkt 3 ustawy z 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników”. Dalej argumentuje, że byłoby to sprzeczne z wyrokiem Sądu Najwyższego z 17 lipca 2008 r., II UK 348/07, w którym przyjęto, że wykonywanie czynności na podstawie umowy zlecenia nie stanowi podstawy do wyłączenia z ubezpieczenia społecznego rolników na podstawie art. 5a ust. 1 pkt 3 ustawy o usr, gdyż objęcie pojęciem pracownika również zleceniobiorcy, nastąpiło jedynie w zakresie ustawy o sus (art. 8 ust. 1 i 2a). Jednakże Sąd Apelacyjny nie przyjął za podstawę prawną negatywnego rozstrzygnięcia art. 5a ust. 1 pkt 3 ustawy o usr i w ogóle nie stwierdził, że zawarte przez skarżącą zlecenie było stosunkiem pracy (czy służbowym). Upada więc całkowicie jako bezprzedmiotowy pierwszy zarzut skargi o naruszeniu art. 5a ust. 1 pkt 3 ustawy o usr, przez przyjęcie, że zawarcie umowy zlecenia przez wnioskodawczynię oznaczało, że jest ona pracownikiem, mimo iż nie było podstaw do zakwalifikowania umowy zlecenia jako umowy o pracę. Zaskarżony wyrok nie podzielił takiego rozwiązania, wskazując (uzasadnienie *in*

fine), że wyrok z 17 lipca 2008 r., II UK 348/07, nie ma w tej sprawie zastosowania. Sąd Apelacyjny odwołał się natomiast do wyroku Sądu Najwyższego z 16 października 2007 r., I UK 123/07, w którym stwierdzono, że przymus ubezpieczeń emerytalnego i rentowego na podstawie umowy agencyjnej lub zlecenia (art. 6 ust. 1 pkt 4 ustawy o sus) dotyczy również osoby podlegającej z mocy ustawy ubezpieczeniu społecznemu rolników. Jeżeli więc zauważy się, że w obu wskazanych sprawach kasacyjnych sytuacje były podobne, to znaczy, że rolnik prowadzący działalność gospodarczą korzystał z pozostawania w ubezpieczeniu społecznym rolników i zatrudniał się nadto na podstawie umowy zlecenia, to niewątpliwie nie można nie dostrzec pewnej rozbieżności w tych wyrokach Sądu Najwyższego, o ile odmienności rozstrzygnięć nie usprawiedliwiają odmienne podstawy i zarzuty skarg kasacyjnych w tych sprawach. Element wspólny stanowi zatrudnienie rolnika na podstawie zlecenia. Przy czym nie jest to zlecenie wykonywane w ramach prowadzonej przez niego działalności gospodarczej. Taka też odrębność zlecenia od działalności gospodarczej wystąpiła w sprawie objętej skargą. W rozpoznaniu skargi zachodzi związenie ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego orzeczenia. Kluczowe znaczenie ma zatem odpowiedź na pytanie czy w takiej sytuacji rolnik z tytułu wykonywania umowy zlecenia podlega ubezpieczeniom społecznym na podstawie ustawy o sus. Odpowiedź jest pozytywna. Wykonywanie zlecenia stanowi samodzielną podstawę podlegania ubezpieczeniom społecznym (art. 6 ust. 1 pkt 4 ustawy o sus). Nie ma wówczas zbiegu ubezpieczenia z tytułu zlecenia i z tytułu działalności gospodarczej, gdyż z mocy art. 5a ustawy o usr rolnik pozostaje w ubezpieczeniu społecznym rolników mimo rozpoczęcia prowadzenia działalności gospodarczej. Innymi słowy, nie istnieje wówczas ubezpieczenie w systemie powszechnym lecz tylko ubezpieczenie w systemie rolniczym. Jeżeli jednak powstaje inny tytuł podlegania ubezpieczeniom społecznym w systemie powszechnym - w tym przypadku z racji wykonywania zlecenia - to ma on pierwszeństwo przed ubezpieczeniem społecznym rolników. Sąd Apelacyjny zasadnie stwierdził, że jednoznacznie wynika to z art. 5 ust. 1 ustawy o sus i znajduje potwierdzenie w art. 6 i art. 17 ustawy o usr. Jedyne wyjątek przewidujący pierwszeństwo dla ubezpieczenia społecznego rolników, a ściślej możliwość pozostania w tym ubezpieczeniu, przewidziany jest dla działalności gospodarczej (art. 5a ustawy o usr). Inne tytuły powszechnego ubezpieczenia społecznego wykluczają stosowanie tego rozwiązania. W konsekwencji nie jest zasadny drugi zarzut skargi, gdyż art. 6 ust. 1 pkt 4 ustawy o sus nie mógł nie być zastosowany,

bowiem wykonując zlecenie skarżąca podlegała ubezpieczeniu społecznemu na podstawie tego przepisu (oczywiście nieuprawnione było oświadczenie w umowie zlecenia, że podlegała w tym czasie ubezpieczeniu społecznemu z tytułu działalności gospodarczej, gdyż wcześniej zdecydowała o pozostawaniu w ubezpieczeniu społecznym rolników). Skarżąca natomiast uważa, że skoro spełniała warunki z art. 5a ust. 1 pkt 1-5 ustawy o usr, a przede wszystkim dlatego, że nie była pracownikiem (nie pozostawała w stosunku służbowym), to była objęta nadal ubezpieczeniem społecznym rolników. Bez znaczenia miałyby być umowa zlecenia, gdyż tylko zatrudnienie pracownicze (stosunek służbowy), wyłączałoby działanie tego przepisu. Gdyby aprobować taką wykładnię, to również inne podstawy podlegania ubezpieczeniom w systemie powszechnym, a więc nie tylko zlecenie, musiałyby być bez znaczenia, dla pozostawania w ubezpieczeniu społecznym rolników. Sprzeczne byłoby to ze wskazaną wyżej zasadą, że możliwość pozostawania w ubezpieczeniu społecznym rolników dotyczy tylko rozpoczęcia działalności gospodarczej z dalszymi warunkami z art. 5a ustawy o usr. Nie jest trafne twierdzenie, że skoro rolnik wybrał ubezpieczenie w systemie rolniczym i nie zachodziły przesłanki negatywne z art. 5a, to wykonywanie później zlecenia nie może być już ujmowane jako taka przesłanka. Nie można redukować art. 5a tylko do wyboru ubezpieczenia, gdyż określa on także warunki pozostawania w tym ubezpieczeniu. Zlecenie nie rodzi stosunku pracy (służbowego), stąd pozostaje poza hipotezą art. 5a ust. 1 pkt 3, dlatego przepis ten nie miał w ogóle zastosowania do sytuacji skarżącej. Warunek, iż nie można być pracownikiem (pozostawać w stosunku służbowym), aby pozostawać w ubezpieczeniu społecznym rolników wcale nie uprawnia do twierdzenia, że inne podstawy powszechnego ubezpieczenia społecznego są obojętne, a nawet dopuszczalne. Wyjaśnienia przesłanki zatrudnienia pracowniczego jako warunku wykluczającego ubezpieczenie społeczne rolników można poszukiwać w tym, że pierwotnie ubezpieczeniu społecznemu rolników podlegał także rolnik, który mógł być zatrudniony na podstawie stosunku pracy w wymiarze niższym niż pół etatu (art. 6 pkt 13 ustawy o usr w wersji sprzed zmiany obowiązującej od 2 maja 2004 r.). Warunek niepozostawania w stosunku pracy był już zawarty w pierwotnym rozwiązaniu z art. 5a i wykluczał tzw. podwójne ubezpieczenie, czyli rolnicze i pracownicze z tytułu zatrudnienia na mniej niż 1/2 etatu. Jeżeli po zmianie art. 6 pkt 13 ustawy o usr warunek taki nadal pozostał w jej art. 5a ust. 1 pkt 3, to można to tłumaczyć również tym, że w powszechnym systemie ubezpieczeń społecznych ubezpieczenie pracownicze jako dominujące (art. 9 ust. 1 ustawy o sus)

wyłącza w ogóle ubezpieczenie z działalności gospodarczej i wówczas cała konstrukcja wyboru systemu ubezpieczenia z art. 5a ustawy o usr jest bezprzedmiotowa. Wszystko to prowadzi do negatywnej oceny trzeciego zarzutu skargi, gdyż prawidłowa jest ocena zaskarżonego wyroku, iż podstawę wyłączenia z ubezpieczenia społecznego rolników stanowiły przepisy art. 7 ust 1 i art. 16 ust. 3 ustawy o usr, natomiast art. 5a ust. 1 pkt 3 tej ustawy nie był w ogóle stosowany jako podstawa wyłączenia ubezpieczenia rolników. Nie stwierdzono w zaskarżonym wyroku, że wykonywanie czynności na podstawie umowy zlecenia jest tożsame z wykonywaniem pracy na podstawie stosunku pracy. Wydaje się więc, że sposób argumentacji skargi zdominowała wykładnia przyjęta w wyroku Sądu Najwyższego z 17 lipca 2008 r., II UK 348/07, jednak już wyżej wskazano, że nie miała ona w sprawie zastosowania. Sąd Apelacyjny zasadnie przyjął odrębność zlecenia jako podstawy podlegania ustawie o sus i jego pierwszeństwo wyłączające ubezpieczenie społeczne rolników (podobnie jak Sąd Najwyższy w wyroku z 16 października 2007 r., I UK 123/07). Podanie przez pozwanego w decyzji „art. 5a ust. 1” nie było wiążące jako podstawa prawna w postępowaniu sądowym. Skarga kasacyjna przysługuje od wyroku Sądu drugiej instancji (art. 398¹ § 1 k.p.c.), który oparł rozstrzygnięcie na prawidłowej podstawie prawnej dla przedmiotu sprawy i ustalonego stanu faktycznego. Przedmiotem decyzji nie była kwestia powrotu do ubezpieczenia społecznego rolników po ustaniu umowy zlecenia.

Powyższej oceny nie zmienia ostatni zarzut skargi, gdyż z art. 43¹ i art. 43⁴ k.c. nie wynika norma, że przedsiębiorca, który jest osobą fizyczną wszystkie zlecenia realizuje tylko w ramach prowadzonej działalności gospodarczej. Przepisy te nie mogą zmienić ustalonego stanu faktycznego i oceny prawnej zaskarżanego wyroku, że umowę zlecenia skarżąca zawarła i realizowała poza działalnością gospodarczą. Skarga kasacyjna podlega rozpoznaniu tylko w granicach podstawy kasacyjnej i jej zarzutów, przy związaniu ustaleniami faktycznymi zaskarżonego wyroku (art. 398¹³ § 1 i 2 k.p.c.). Wobec braku podstawy procesowej Sąd Najwyższy dokonał tylko oceny materialnoprawnej. Podstawa skargi okazała się więc nieuzasadniona i dlatego ona została oddalona stosownie do art. 398¹⁴ k.p.c.

=====